

Grups d'animació

Heribert Masana i Soler

Cada vegada costa més trobar-se amb alguna festa major que tingui programada una cercavila o passacarrers d'algun grup d'animació. Aquesta fórmula festiva va tenir una enorme eclosió cap a mitjans dels anys setanta, extenent-se fins a mitjans dels vuitanta, quan, poc a poc, va anar retrocedint per donar lloc a la professionalització de moltes companyies o la mateixa mort dels col·lectius d'animació, sempre amb algunes excepcions que, com veurem, encara perduren. En canvi, els espectacles de petit format i en llocs estàtics han perviscut amb més bona salut. Allò itinerant, espontani i expressiu va ser com una flor d'estiu. Les causes d'aquest fet són moltes i necessitarien un estudi més detallat, car s'hi entreveuen de tipus social, econòmic, artístic, d'estat d'ànim fins i tot...

El cert és que la festa a la Catalunya dels anys setanta, entenent-se com a festa popular, va viure un moment de renovació i engrescament important que va donar fruit amb un reguitzell de grups, col·lectius i companyies que iniciaren les seves primeres passes mitjançant l'animació al carrer amb cercaviles i accions a l'aire lliure. Si ens referim, sobretot, als grups d'animació de cercaviles al carrer, podem observar que és un gènere que posteriorment ha derivat més cap el teatre tancat (en un lloc concret, estàtic, podent ser un espai interior o exterior) o cap el teatre al carrer amb una manera de fer més estrictament teatral i professional que no pas amb l'espontaneïtat d'aquells primers anys on es bebia dels elements de les festes populars i tradicionals per reinventar-los i convertir-los amb uns estris per l'animació i agitació de l'espai públic obert (els carrers i places), provocant la participació directa de la gent, que passava de ser mera espectadora a participant. Aquí es podria entrellucar una proposta de diferenciació entre el concepte "animació de cercaviles al carrer" i "teatre al carrer", dos conceptes que s'entrelliguen però que en molts casos tenen esclatxes que els diferencien. La combinació del teatre al carrer i els elements provinents de la tradició de les festes populars proporcionava una mena de cuina-laboratori experimental important de creació i expressió artística que anava proporcionant aire fresc d'innovació i espontaneïtat.

Amb tot això no diem pas que ja no existeixin grups d'animació que realitzin cercaviles pel carrer, però són ben pocs i comptats en comparació amb el nombre que van existir fa uns trenta anys enrera, tenint en compte que les circumstàncies històriques no són les mateixes, car malauradament la festa popular, un ens viu amb entitat pròpia, ha tendit massa a anar de remolc de la conjuntura política del moment o del sistema imperant de torn. Fins i tot, algunes de les poques companyies (les que han tingut més sort), que encara queden

d'aquells anys i que actualment encara es dediquen al teatre al carrer, han perdut part del seu encanteri primigeni que les va fer néixer. Dóna la sensació que això d'agafar un capgròs o un cavallet de cartró, llençar confeti i traques o ballar amb les xanques al so de les gralles sigués d'un altre temps, fins i tot, algú més agosarat ha parlat de canvi en la mirada atenta dels infants, que es veu que ja no són els mateixos i que han perdut la innocència, és a dir, que ja no cal allò de cantar el gegant del pi i sentir-se lliure mentre es va saltant darrere un titella gegant que corre pel carrer, o que ja no cal creure amb els titelles com a ninots màgics que parlen i expliquen històries o que allò del sol solet ja està passat rosca. Aleshores no s'entendria com milers de nens i nenes, vulguem o no vulguem, queden embadalits davant del circ o dels seus personatges més inversemblants i estrafolaris, siguin pallassos, homes-bala, malabars... Potser són els grans que s'escriuen un guió que encaixi amb la seva manera de pensar més còmode o més adient pel moment, un moment actual que falla en els continguts culturals del sistema educatiu i amb uns mitjans audiovisuals i de comunicació que deixen molt que desitjar. Podem entendre també que els anys no perdonen i que la gent que tenia vint anys als anys setanta ara en té trenta més i ja no està per bròquils... Això de saltar, cridar i córrer pels carrers cansa, gasta..., potser per això cal una renovació generacional de l'animació al carrer.

Per sort, actualment, encara hi ha un polsim d'il·lusió i candidesa en certs grups que es resisteixen a perdre els encants de l'animació i cercaviles pels carrers, tot i que, en general (sempre hi ha excepcions), els grups actuals estan més professionalitzats i especialitzats i no utilitzen tant els materials de la festa popular i tradicional, com passava amb els primers grups que emergiren als anys setanta. Seria allò de sortir-se o no del guió establert, tant el guió intern i professional que es pugui tenir com a companyia pel pur rendiment econòmic, com pel guió establert des de fora a nivell de pautes a seguir per un bon espectacle (ordenances des de l'administració pertinent). Ens podem imaginar que aquella manera de fer, més desperta, més inconscient que conscient, més pulsional que cerebral, està diametralment oposada a l'actualitat de la gestió cultural imperant: burocràcia més no poder, contractes de desenes de clàusules, control de seguretat, assegurances, ordenances civils, problemes viaris... A part, hi pot haver també un factor psicològic d'òptica distorsionada: és aquell discurs que això de sortir al carrer ja no cal..., potser cal més que mai. Si hom es vol sentir l'espai públic com a propi, de tothom i de ningú en particular, cal sempre practicar el sa exercici de l'expressió lliure al carrer, sense sobrepassar allò ètic o cívic de sentit comú, però amb les dosis de transgressió que fagi falta. A voltes, hom pot tenir la sensació que hem cedit l'espai públic a l'administració pública, que el gestiona en nom de tots i totes, però

corrent el risc que es tanqui, s'oficialitzi, s'empobreixi i s'aborreixi allò que podria ser obert, alternatiu, ric i fresc.

Què estem fent doncs? Fem espectacles per distreure la societat? O potser seria allò de sortir al carrer a fer gresca com una necessitat vital d'expressió artística i festiva que provoca per si sola la participació natural de la gent? Potser encara ens manca llum per veure-hi clar.

"**Comediants**" (fundat el 1972) és un dels grups històrics, encara existent, que va començar a realitzar cercaviles a partir de 1975. Aquest grup de Canet de Mar, durant aquells primers passacarrers, comptava amb l'acompanyament musical de l'incipient Companyia Elèctrica Dharma (amb bombo i platerets, saxo, banjo, acordió...), capgrossos i una mena de gegant-titella que representava un rei de la gresca, això sí, amb corona i vestit de vermell. "Comediants" va ser, en aquells moments, el grup de referència per molts dels col·lectius que anirien naixent entorn d'aquells anys de revolució festiva. Així doncs, el grup de Canet va integrar a les seves cercaviles els Gegants Matamosques i la Ben Plantada (construïts per ells mateixos el 1978), més capgrossos i alguns cavallets de cartró (adquirits a la botiga "El Ingenio" de Barcelona). Serà en aquesta botiga on adquireixen la figura del Sol Solet (autèntica icona i símbol per tota una generació d'infants), convertint-lo en un titella-gegant que, conjuntament amb el ninot de la Lluna, també passejaran pels carrers i places de moltes poblacions per anar a buscar la gent i així fer reclam de l'espectacle que es veuria a continuació. Precisament, durant la festa major d'hivern de Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú de 1979, el grup "Comediants" va celebrar una cercavila, enmig del mal temps hivernal, amb el Sol Solet, capgrossos, músics, una mena de ninot-titella, xanques... Amb l'espectacle "Dimonis", estrenat el 1981, aquesta companyia continua actualment la seva vessant més expressiva de l'ocupació del carrer, per part d'una cercavila de foc, fum i percussió d'una comparsa de dimonis i d'un drac-guita de roba amb molta mobilitat i plasticitat, tot i que ja es basa en un concepte de teatre al carrer totalment professionalitzat.

El 1975 una colla d'artistes del Maresme funden "**Can Boter**", agafant el nom d'una masia de Tiana, situada al camí de l'Alegria, esdevenint l'habitatge comunitari de la major part d'aquest col·lectiu i convertint-lo en el taller arquitectònic de disseny de vestuari i fusteria i construcció de màscares, titelles, capgrossos i gegants. Així doncs, aquest col·lectiu es va furnir de tots aquests tipus d'elements per les seves cercaviles: el seu propi gegant llenyataire, un camell, alguns capgrossos inspirats en personatges de la dibuixant Lola Anglada (com El Més Petit de Tots, l'Àlícia, el Conill, Monsenyor Llargandaix i

l'Ametlleta), tot plegat acompanyat de músics i elements provinents del món del circ com els pallassos.

Durant la primavera de 1976 neix el grup d'animació "**Artristras**" (encara existent) a la Garriga. Aquest grup utilitzava, en les seves primeres cercaviles, gralles, bombo, titelles de pal, capgrossos, bruixes, acrobàcia i màgia, inspirant-se en el món dels joglars, les fires de carrer i la comèdia de l'art. Actualment està totalment decantat al teatre visual i plàstic de carrer.

El 1977 es funda el grup "**Setrill**" a Manresa. Aquest col·lectiu, avui desaparegut, va començar com a grup d'animació i cercaviles amb abundant música (de saxo, clarinet, acordió, trombó, trompeta, guitarra, bombo i caixa), titelles-gegants, algun capgròs i un drac-guita de roba (que va servir com un dels primers elements del primer Correfoc de Manresa el 1982), tot amanit per una important dosi del món del circ amb pallassos, monocicles, faquir, malabars, xanques, mim, un forçut i acrobàcies. Aquest grup va actuar a Vilanova i la Geltrú durant l'arribada del Caramel del Carnaval de 1981.

Per aquell any 1977 ja existia el grup d'animació "**Planxet i Cia**", actualment inexistent, amb les seves cercaviles de músics (bombo i platerets, saxo...) maquillats de pallassos i uns entranyables gegants-titelles de roba amb els braços mòbils (a mode de marionetes). Aquest grup també el trobem actuant sovint a Vilanova i la Geltrú, sobretot pel Carnaval (per exemple a les arribades del Caramel de 1977 i 1981).

També durant el 1977 ja funcionava el grup d'animació "**Barrila**" de Mataró. Aquest col·lectiu va construir, durant aquell any, el gegant Pere Joan Ferrer Destorrent (que representava un antic senyor feudal del castell de Burriac). Aquest gegant de cercaviles tenia la particularitat que portava a la panxa un teatrí de titelles i disposava del cap mòbil. A part, a partir de 1981 van utilitzar el Dimoni, un gegant del tipus motxilla que anava acompanyat per una sèrie de capgrossos (el lleó, el moro i la Piteruda que atonyinava a tothom amb la seva bossa de mà) i un elefant. Malauradament un incendi va cremar bona part del material del grup que es guardava en un magatzem. Aquest grup també va actuar a Vilanova i la Geltrú durant l'arribada del Caramel del Carnaval de 1981.

Per Sant Jordi de 1978 neix el grup d'animació "**El Drac**", actualment inexistent, al barri de Gràcia de Barcelona. Aquest grup es va decantar molt a les cercaviles d'animació al carrer, mitjançant elements extrets directament de les festes populars i tradicionals catalanes: cavallets, capgrossos, un drac de roba que llençava foc i fum pel nas, una gallina, cavallers medievals, un bruixot amb

pirotècnia dins d'un sarronet, una bruixa amb màscara i escombra, grallers, bombo i platerets, saltimbanquis, equilibristes, saltadors de foc i, ja cap els últims temps, xanquers. Aquest grup va actuar a Vilanova i la Geltrú el 1983 i el 1988 en el marc de les cercaviles dels aniversaris del Drac de la Geltrú.

A part, cap el 1978 ja funcionava el grup d'animació "**Plou i Fa Sol**" de la Bisbal d'Empordà (realitzant cercaviles de festa major) i es van fundar la companyia "**Sèmola Teatre**" de Vic (que realitzava nùmeros itinerants de circ al carrer), el "**Col·lectiu d'Animació**" de Barcelona (incidint, sobretot, amb funcions de titelles al carrer) i el grup de cercaviles d'animació al carrer "**Cumatrenbumsa**" o altrament anomenat "**La Cuca de Sant Celoni**", tots ells desapareguts. Aquest últim grup actuava amb una cuca, una marieta, música (trompetes, trombó de pistons, timbal, caixa, bombo, saxo, gralles i platerets) i animadors varis.

El 1979 neix el grup d'animació "**Pam i Pipa**", ja desaparegut, també al barri de Gràcia de Barcelona. Aquest grup es forneix també de materials de les festes populars, com les gralles, les xanques, un gegant, un titella-gegant a mode de marioneta, algun que altre cavallet i capgròs, màscares, un bombo per la percussió i elements del circ.

També durant el 1979 es funda la "**Fura dels Baus**", amb una colla de gent que vivia a pagès i que surt al carrer per realitzar cercaviles plenes de color, coets, experiments plàstics, música de trompetes, saxo, clarinet, trombó i percussions, animadors varis, acròbates, pallassos, ninotaires, xanques i una cuca monstruosa, definint-se ells mateixos com a "artistes d'aquest circ sense lona". Aquesta dinàmica de la primera etapa del grup ja queda molt allunyada de l'actualitat d'aquesta companyia, reconeguda internacionalment dins l'àmbit del teatre professional d'avantguarda.

L'"**Embruix**" del Morell va néixer com un grup d'animació, també per aquell any 1979, tot i que actualment ja és més una entitat de cultura popular que disposa de diferents elements festius. Les seves primeres cercaviles d'animació al carrer constaven de capgrossos, gegants, grallers i xanquers.

Per aquell 1979 ja existia el grup d'animació "**Taronjada Natural**" de Reus, actualment inexistent. Durant aquell any el grup va representar la llegenda de Sant Jordi al carrer i va impulsar la proposta festiva de la cercavila de dimonis i bruixes de la nit de Sant Joan a Reus, encapçalada per una cabra de foc.

Per aquella època de finals dels anys setanta i inicis dels vuitanta, també funcionaven grups d'animació com "**Picatrons**", "**Roba Estesa**" o les cercaviles-reclam de circ del pallasso **Tortell Poltrona**, armat d'una escombra, un xanquer duent una bicicleta gegant amb botzina i tot plegat amanit per un acordió, alguns músics i un bombo dels "**Titelles Naip**".

Per Sant Jordi de 1980 neix el grup d'animació i cercaviles "**Gralla**" d'Igualada, que actualment es dedica al teatre més professional, tant a nivell d'espais interiors com a nivell de carrer, deixant aparcada aquella primera època. Aquest grup igualadí, ja des del primer moment, es va furnir d'elements de la festa popular per utilitzar-los en la seva animació de carrer: dracs de roba, cavallets, grallers, caixa i bombo per la percussió, xanquers i personatges de l'imaginari com les bruixes, follets i dimonis.

El 1982 es va fundar la Confraria d'Animació i Gatzara "**La Matraca**" de Cervera, un col·lectiu, actualment dissolt, que es va dedicar plenament a l'animació de carrer amb cercaviles i, sobretot, amb la revitalització de la festa de l'Aquelarre de Cervera. D'aquest grup sortiren un reguitzell d'elements festius, que uns quants d'ells, encara ara, s'utilitzen: els titelles-gegants del Diable, l'Africana, la Blava i la Verda, el Mascle Cabró, el drac-guita anomenat "la Polla", les dues Cuques, els diables amb màscares i tota una corrua de personatges estrafolaris i terrorífics com bruixes, bruixots i calaveres.

Cap aquell any 1982 ja existia el grup d'animació "**Gresca Fresca**" de Capellades, actualment desaparegut. Les seves entranyables cercaviles diürnes, amb l'Esparverat de drap, una bruixa, dos dimonis, un cavallet, xanquers, alguns pallassos, quatre coets, alguna fera i músics, van ser l'origen dels primers correfocs nocturns de Capellades, organitzats per aquest grup.

També pel 1982 ja existia el grup d'animació "**Escudella Barrejada**" de Valls, actualment inexistent, que realitzava cercaviles amb un drac-gegant, capgrossos, xanques, músics (timbal, bombo, trompeta...) i altres animadors varis com pallassos i bruixes.

El 1983 neix el grup d'animació "**Mitja Nota**" de la Bisbal d'Empordà, també desaparegut, el qual va construir el nou Drac de la Bisbal i va muntar els primers correfocs bisbalencs.

Entre el 1984-1985 ja existia el grup d'animació i cercaviles "**Bolic-Bullanga**" d'Igualada, igualment desaparegut, que utilitzava xanques, uns galls-bojos a mode de cavallets, un titella-gegant, gralles, bombo, caixa, follets, dimonis i bruixes per les seves actuacions.

Per aquests mitjans dels anys vuitanta, ja existia el grup d'animació "**La Pera en Patinet**" de Capellades i el 1986 neix la companyia d'animació "**Pa Sucat**" de Valls, actualment en actiu, aquesta última tendint ja a l'animació de carrer d'una manera més estàtica, en un lloc concret.

El 1987 va néixer el grup d'animació "**Xarop de Canya**" de Lliçà de Munt, realitzant, encara ara, cercaviles on no hi falten els xanquers, un capgròs, la figura del dimoni murri i trapella i el so contundent de les gralles, caixa i bombo i platerets, mantenint amb dignitat i qualitat l'esperit de les cercaviles d'animació que realitzaven els grups històrics abans esmentats. Aquest grup també ha actuat a Vilanova i la Geltrú.

Cap a finals dels anys vuitanta va sorgir el grup d'animació "**All i Oli**" de Valls, encara actiu, realitzant cercaviles amb grallers, xanques i una gallina.

Fent una ullada general a l'actualitat dels grups d'animació, sense poder tenir encara una certa perspectiva històrica, podem anomenar els següents: "**Passabarret Joglars**" – "**Tandarica Orkestar**" de Valls (1995) amb circ de carrer a base de músics, malabars, pallassos, acròbates i xanques; "**Xip Xap**" de Lleida amb cercaviles de grallers, percussió de caixa i bombo, xanques, un tub gegant inflable i pilotes gegants; "**Xirriquiteula Teatre**" de Badalona, dedicats al teatre visual de carrer mitjançant grans ninots; "**Gog i Magog**" de Sant Joan de Vilatorrada-Manresa (1988) realitzant teatre de carrer amb elements de foc, insectes i personatges fantàstics extrets del circ més inversemblant, com el mestre de cerimònies, el forçut, l'home elefant, l'hermafrodita, la deessa índia de sis braços, els siamesos, el panxut, la contorsionista, l'home ocell o l'home insecte, són els que ells anomenen com a *freaks*; companyia "**La Tal**" amb animació còmica de teatre d'acció al carrer; la companyia "**SAC**" (Serveis Artístics Creatius-1992) de Lleida que inclou els seus espectacles de teatre al carrer i cercaviles medievals (amb grallers, percussions i joglars) sota la denominació de "Plou i fa sol"; "**Cremallera Teatre**" d'Arbeca amb cercaviles de xanquers, grallers, timbals, malabaristes, camells rastrejadors i el foc de dimonis, follets i altres genis fantàstics; el grup d'animació "**Pistracs**" de Castellet i la Gornal amb cercaviles de grallers, xanques i malabars; "**Sarruga**" de Badalona (1994) amb els seus animals gegantins de paper passejant pel carrer i tants d'altres grups d'animació com els "**Pepsicolen**" o "**Pentina el Gat**".

Heribert Masana i Soler